

**Pr. drd. Alexandru Bulgaru,
Centrul de Cercetare Teologică Interdisciplinară
„Sfinții Trei Ierarhi”,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

REPERE PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA EPISCOPULUI WILFRID DE YORK (634-710)

***Abstract:** Born of noble parents, the future Bishop Wilfrid of York embraced the monastic life as a teenager, studying in Lindisfarne, Canterbury, Gaul and Rome. He stood out in 664 at the Synod of Withby, which resolved the conflict between Celtic Christians and those under the obedience of the Church of Rome. The following year he was elected Bishop of Northumbria, but, not trusting the validity of the bishops in the island, he went to Gaul, where he remained longer than he should have. Oswiu, king of Northumbria, appointed Ceadda in his place, but in 668 the new Archbishop of Canterbury, Theodor de Tarsus, restored him. Following a conflict with Ecgfrith, King of Northumbria, the diocese was split in two, and Wilfrid appealed to Pope Agatho, who ruled in his favor. On his return from Rome, Wilfrid was arrested and later exiled. During his exile he initiated the Christianization of Sussex, the last pagan Anglo-Saxon kingdom. He was restored again, at Theodor's insistence. He was later exiled again and went to Mercia. He appealed again to Rome, which decided a local synod to be held. At this local synod, held at Austerfield in 702, Wilfrid was excommunicated and appealed again to Rome, which ruled in his favor and restored him. He died in 710.*

***Keywords:** Episcopul Wilfrid, York, Northumbria, Sussex, Sinodul de la Whitby, Teodor de Canterbury, anglo-saxoni, Papa Agatho.*

Fiu al unor părinți nobili, Wilfrid, viitorul episcop de York, s-a născut în anul 634, la câteva luni după înfrângerea și moartea regelui Edwin al Northumbriei. A fost educat la Mănăstirea Lindisfarne, unde a rămas până la vârsta de 19 ani¹. Crescut încă din copilărie cu per-

1. Mrs. Arthur BELL, *Lives and legends of the english bishops and kings, medieval monks, and other later saints*, George Bell & Sons, 1904, p. 22.

ceptele creștinismului și înzestrat cu multe calități valoroase, Wilfrid s-a distins încă de tânăr prin interesul pentru studiu. Unul dintre cei doi biografi ai săi, Eddius Stephanus, spune că între motivele pentru care Wilfrid s-a hotărât să plece de acasă încă de la o vârstă fragedă ar fi fost relația pe care a avut-o cu mama sa vitregă, în contextul în care mama lui naturală murise².

Despre adolescența închinată lui Dumnezeu găsim detalii la celălalt biograf al lui Wilfrid, Beda Venerabilul, care amintește despre momentul venirii tânărului Wilfrid în mănăstirea de la Lindisfarne:

„Acesta era un copil cu un caracter bun, fiind modest și discret în toate privințele, astfel că a fost iubit, respectat și îndrăgit de cei mai în vârstă ca fiind unul dintre ei. La paisprezece ani a preferat viața monahală, în schimbul vieții lumești. După ce a cerut acordul de la tatăl său, pentru că mama lui murise, acela a consimțit la dorințele sale și l-a sfătuit să nu înceteze să urmeze cele sfinte. Prin urmare, a venit în insula Lindisfarne și, acolo, fiind primit în rândul călugărilor, s-a sârguit să învețe și să facă lucrurile potrivit vieții monahale. Având o inteligență nativă, a învățat psalmi și unele cărți, înainte de a fi tuns în monahism. Mai târziu s-a remarcat pentru virtuțile sale, fiind smerenit și ascultător”³.

Atât timp cât a stat la Lindisfarne a ucenicit pe lângă un anume călugăr învățat, pe nume Cudda, pe care regina Eanfleda a Northumbriei l-a rânduit pentru a-i fi instructor⁴.

Încă din adolescență, Wilfrid și-a dorit să meargă într-o călătorie la Roma, pentru a putea observa ritualurile ecleziastice aflate în uz acolo și a cunoaște doctrina moștenită de la apostoli. Din acest motiv, a apelat la ajutorul reginei Eanfleda:

„După ce a slujit lui Dumnezeu câțiva ani în acea mănăstire, a observat că drumul spre virtute pe care scoțienii îl învățau nu era perfect și a hotărât să meargă la Roma, pentru a vedea ce ritualuri ecleziastice sau monastice erau în uz acolo. Frații au auzit dorința sa și l-au sfătuit să

2. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid*, text, translation and notes by Bertram Colgrave, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, p. 7.

3. BEDE (the Venerable), *The Ecclesiastical History of the English People* (Historia ecclesiastica gentis Anglorum), V, 19, trans. G. Gray, Tiger of the Stripe, Richmond, 2007, p. 324.

4. EDDIUS STEPHANUS, *The life of Bishop Wilfrid*, Cambridge University Press, Cambridge, 1927, p. 7.

facă așa cum își dorea. Mai apoi, Wilfrid s-a prezentat la regina Eanfleda, căreia îi era bine cunoscut și care l-a adus în acea mănăstire și i-a spus de dorința sa de a vizita Biserica Sfinților Apostoli. Ea, fiind încântată de dorința tânărului, l-a trimis în Kent, la regele Earconbert, care era fiul unchiului ei, pe care l-a rugat să-l trimită la Roma. La acel moment, Honorius, unul dintre ucenicii Papei Grigorie cel Mare, era arhiepiscop la Canterbury. Cât timp a stat în Canterbury, fiind un tânăr cu un spirit activ, cu sânguință, Wilfrid s-a străduit să-l instruiască pe un alt tânăr numit Biscop sau Benedict⁵.

După un an petrecut la Canterbury, Wilfrid a decis să plece în călătorie alături de Benedict. Călătoria celor doi este consemnată ca fiind primul pelerinaj efectuat de către creștinii de neam saxon la Roma. În relatarea sa, Beda oferă detalii despre drumul spre Roma, dar și despre oprirea lui Wilfrid, pentru o perioadă, la Lyon:

„Când au ajuns la Lyon, Wilfrid a fost reținut acolo de Dalfin, episcopul aceluia oraș; în schimb, Benedict a plecat spre Roma. Acest prelat a fost încântat de discursul echilibrat al tânărului, de caracterul său grațios, de atitudinea comportamentului său și de liniștea și gravitatea gândurilor sale. Din acest motiv el i-a oferit lui și însoțitorilor lui tot ceea ce au avut nevoie, atât timp cât au rămas la el. Tot acesta s-a oferit să îi dea în administrare o parte din Franța, să-i dea de soție pe o fiică a fratelui său și să-l primească ca fiu adoptat. Wilfrid i-a mulțumit pentru toate acestea, mărturisindu-i că a fost plăcut impresionat, dar a răspuns că își dorește un altfel de viață și, din acest motiv, și-a părăsit țara și a plecat spre Roma. Mai apoi episcopul l-a trimis la Roma, oferindu-i un ghid și o mulțime de lucruri necesare pentru călătoria sa, rugându-l să treacă pe la el atunci când se va întoarce în propria țară⁶.

Acest popas este mai amplu relatat de Eddius, care adaugă detalii importante ale vieții lui Wilfrid, din această perioadă. El menționează și dialogul pe care Dalfin l-a avut cu tânărul:

„Dacă vei rămâne lângă mine cu toată încrederea, îți voi da o bună parte din Galia asupra căreia vei fi guvernator permanent și vei avea de soție o fată care este nepoata mea. Te voi adopta ca pe fiul meu și mă vei avea ca tată, care să te ajute în toate treburile tale⁷.

5. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 325.

6. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 326.

7. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 11.

Răspunsul negativ al lui Wilfrid a arătat statornicia sa în făgăduința pe care a făcut-o lui Dumnezeu, în adolescență:

„Am făcut jurământ înaintea Domnului și îl voi împlini, părăsind ru-
dele mele și casa tatălui meu așa cum a făcut Avraam, pentru a vizita Sca-
unul Apostolic și pentru a învăța regulile bisericești, disciplina, pentru
ca neamul nostru să crească în slujba lui Dumnezeu. Dorința mea este
aceea de a primi de la Dumnezeu răsplata pe care a promis-o celor care
Îl iubesc”⁸.

Întocmai cum precizează și Beda Venerabilul, deși nu a rămas în
Lyon, Wilfrid a făgăduit episcopului că, la întoarcerea spre casă, va po-
posi la el.

Cu privire la timpul petrecut în Roma, Eddius Stephanus este cel
care oferă cele mai multe detalii⁹. Potrivit acestuia

„în capela închinată Sfântului Apostol Andrei, Wilfrid a îngenuncheat
smerit înaintea altarului, deasupra căruia erau înfățișați cei patru
evangelisti, și l-a rugat pe Apostol, în numele Domnului Dumnezeu
pentru care a suferit, ca Domnul, pentru rugăciunile sale, să-i dăruiască
minte pregătită atât pentru a citi, cât și pentru a învăța cuvintele Evan-
gheliei pentru folosul națiunii anglo-saxone. Acestea s-au întâmplat cu
mai mulți martori, căci, pe parcursul vizitei sale zilnice pentru rugăciu-
ne la altarele sfinților, obicei pe care l-a avut timp de mai multe luni, el
a cunoscut un învățător pe care Dumnezeu și Apostolul l-au făcut pri-
etenul său credincios. Este vorba despre Bonifaciu arhidiaconul, unul
dintre cei mai înțelepți consilieri ai papei, de la care a învățat perfect
cele patru Evanghelii ale lui Hristos și regula serbării Paștelui, pe care
o ignorau schismaticii britani și irlandezi, împreună cu alte reguli ale
Bisericii. Aceste lucruri i-au fost spuse de Bonifaciu arhidiaconul, ca și
cum ar fi fost propriul său fiu. În cele din urmă l-a prezentat papei și
i-a explicat motivul pentru călătoria tânărului slujitor al lui Dumnezeu.

8. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 11.

9. Beda amintește lacunar de această perioadă: „Wilfrid ajungând la Roma, aple-
cându-se asupra rugăciunii și studierii cărților bisericești, a câștigat prietenia arhi-
diaconului Bonifaciu, care era și consilier al papei, prin a cărui îndrumare a învățat
cele patru Evanghelii, calculul adevărat al Paștelui și multe alte lucruri ce aparțineau
disciplinei ecleziastice pe care el nu a putut-o afla în propria țară. După ce a petrecut
câteva luni acolo, în studiu, s-a întors în Franța, la Dalfin”. BEDE, *The Ecclesiastical
History of the English People*, V, 19..., p. 327.

Papa a pus mâna sa binecuvântată pe capul lui Wilfrid, s-a rugat și i-a dat binecuvântarea sa. Deci slujitorul lui Dumnezeu, cu ajutorul sfințelor moaște pe care le-a cinstit acolo, pornind în pacea lui Hristos, s-a întors în siguranță la tatăl său, Arhiepiscopul Lyonului¹⁰.

Conform biografiilor, șederea lui Wilfrid împreună cu episcopul și protectorul său de la Lyon a durat trei ani, timp în care a fost tuns în monahism. Această perioadă frumoasă din viața lui Wilfrid a fost întreruptă de moartea martirică a părintelui său duhovnicesc:

„După ce a rămas cu el trei ani, a primit de la el tunderea monahală și a fost atât de mult iubit încât avea gânduri să-l facă urmaș pe scaunul său episcopal; dar acest lucru a fost împiedicat de moartea prematură a episcopului, Wilfrid fiind rânduit de Dumnezeu să fie episcop în Anglia. Regina Baldhilda a trimis soldați cu ordin să-l omoare pe episcop. Wilfrid, ucenicul său, l-a însoțit la locul unde avea să fie decapitat, și s-a oferit să moară împreună cu el, însă episcopul s-a opus. Călăii, înțelegând că era un străin, l-au cruțat și nu l-au omorât împreună cu episcopul său¹¹.

În ceea ce privește relatarea cu privire la tunderea sa în monahism, unii istorici sunt de părere că Wilfrid nu a fost niciodată călugăr¹². Totodată, se pare că pe timpul șederii sale în Galia a fost influențat de anumite practici monahale de acolo, din mănăstirile fondate de Columbanus, una dintre aceste practici fiind legată de slujba de sfințire a unei noi biserici¹³.

În preajma anului 658, Wilfrid s-a întors în Anglia, fiind recomandat lui Alfrid, fiul lui Oswiu, de către Cenwalh, regele Wessexului. Beda consemnează:

„Întorcându-se în Anglia, s-a împrietenit cu regele Alfrid, care a urmat dintotdeauna regulile romane ale Bisericii; și, prin urmare, găsim-l ca fiind susținător al Bisericii Romane, i-a dat pământ de zece familii la locul numit Stanford; și nu după mult timp, i-a ridicat mănăstire, în locul numit

10. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 13.

11. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 327.

12. Catherine CUBITT, „The Clergy of Early Anglo-Saxon England“, in: *Historical Research*, no. 78, august 2005, p. 277.

13. Simon COATES, „The Construction of Episcopal Sanctity in early Anglo-Saxon England: the Impact of Venantius Fortunatus“, in: *Historical Research*, no. 71, februarie 1998, pp. 1-2.

Ripon¹⁴, pe care îl dăduse mai înainte și celor care au urmat doctrinei scoților, pentru a construi o mănăstire. Dar, pentru că mai târziu i-a pus să aleagă între a părăsi mănăstirea și a urma ritul roman, aceștia au plecat, locul fiindu-i dat lui Wilfrid, pe care regele l-a găsit mai vrednic¹⁵.

Dintre cei pe care Wilfrid i-a expulzat din mănăstire au fost și doi călugări irlandezi îmbunătățiți, Eata (starețul de atunci al mănăstirii) și Cuthbert¹⁶, viitor episcop.

Wilfrid este socotit de istorici ca fiind primul care a introdus, influențat fiind de tradiția romană, regula monahală benedictină, mai întâi la mănăstirea Ripon, pe care a păstorit-o, iar mai apoi în tot nordul Britaniei¹⁷. Hirotonia sa întru preot a fost săvârșită de Agilbert, episcop al Saxonilor de Vest. Atât Beda¹⁸, cât și Eddius¹⁹ plasează evenimentul în jurul anilor 663-664.

În 665, la un an după Sinodul de la Whitby, Wilfrid a fost chemat la demnitatea arhierescă²⁰. El a fost ales în scaunul episcopal unde

14. Mănăstirea era formată în jurul unor călugări irlandezi veniți de la Abația Melrose. Cf. N. J. HIGHAM, *The convert kings: power and religious affiliation in early Anglo-Saxon England...*, p. 42.

15. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., pp. 327-328.

16. Leslie HARDINGE, *The Celtic Church in Britain*, S.P.C.K., London, 1972, p. 21; D. P. KIRBY, *The Earliest English Kings*, Routledge, New York, 2000, pp. 87-88.

17. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 99; Peter HUNTER BLAIR, *An introduction to Anglo-Saxon England*, Cambridge University Press, Cambridge, 1956, p. 147.

18. „În acest timp, prin porunca regelui, el a fost hirotonit preot în aceeași mănăstire, de Agilbert, episcop al Saxonilor de Vest, regele dorind ca un om cu atât de multă smerenie și inteligență să fie preot și învățător”. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 328.

19. „În acele zile a venit în vizită la regele Oswiu și la fiul său, Alhfrith, Agilbert, un episcop străin. Regele Alhfrith i-a povestit despre Wilfrid starețul care venise de la Scaunul Apostolic și despre ceea ce i-au spus alții care îl cunoșteau despre el, anume că era un om smerit și liniștit, care își dedicase timpul posturilor și rugăciunilor, amabil, sobru, discret, plin de compasiune, plin de putere și har de la Dumnezeu, modest, prudent, fără viciul beției, învățător și capabil să învețe și sincer în discuții. «Deci», a spus el, «te rog să îl hirotonești ca să îl iau ca și tovarăș». Atunci episcopul i-a răspuns cu duh profetic: «Un astfel de om ar trebui să devină episcop» și, în conformitate cu dorința regelui l-a hirotonit preot la Ripon”. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 19.

20. „Nu după mult timp, după ce a descoperit și a alungat partida creștinilor scoțieni, el, cu sfatul și consimțământul tatălui său Oswy, l-a trimis în Franța, pentru

fusese Paulinus cu treizeci de ani înainte. În pofida faptului că era northumbrian prin naștere²¹, el a fost un adevărat fiu, nu al Bisericii în care s-a născut, ci al Bisericii Romei. El a refuzat să fie hirotonit de episcopii din locul lui natal, pe motiv că nu ar fi fost hirotoniți canonic, la rândul lor, fiind ruși de Roma. S-a dus în Galia, pentru a fi hirotonit de către episcopii despre care nu avea nicio îndoială că țin de Roma și ca ceremonia să fie făcută cu fastul pe care nu l-ar fi avut acasă. Hirotonia a avut loc la Compeigne, în anul 665, și a fost condusă de Agilbert, Arhiepiscopul de Paris. În cadrul slujbei de hirotonie, Wilfrid a fost cărat pe un scaun de aur de frații săi episcopi, cântând imnuri de bucurie. Nu s-a grăbit să plece din Franța și a zăbovit aici mai mult decât ar fi trebuit²². Această întârziere nejustificată – care poate fi interpretată ca ezitare a lui Wilfrid de a face misiune printre northumbrieni – a dus la alegerea lui Chad ca episcop în locul său, la ordinul regelui Oswy²³.

Călătoria lui Wilfrid spre casă, după un an de la hirotonia sa, în 666, nu a fost lipsită de peripeții. În urma unei furtuni pe mare, nava în care se afla a fost nevoită să acosteze în Sussex, o provincie care încă era păgână, chiar dacă toate regatele din jur fuseseră încreștinate sau avuseseră contact cu creștinismul. În Sussex, Wilfrid, împreună cu cei care îl însoțeau, au avut parte de o primire extrem de ostilă, fiind atacați de localnici. Încercând să se apere, l-au omorât pe preotul păgân. Salvarea lor prin fugă a fost văzută tot ca o minune dumnezeiască²⁴.

Întors în provincia sa și găsindu-și ocupat scaunul episcopal pentru care fusese ales, Wilfrid și-a petrecut următorii trei ani ca stareț al Mănăstirii Ripon²⁵. Eddius Stephanus amintește că, în toată această perioadă cât a stat la mănăstire, Wilfrid și-a exercitat prerogativele

a fi consacrat episcop, la vârsta de aproximativ treizeci de ani. Același Agilbert care era episcop de Paris și alți unsprezece episcopi s-au întâlnit la hirotonia noului episcop". BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 328.

21. Peter BROWN, *The Rise of Western Christendom. Triumph and Diversity, A.D. 200-1000*, a John Wiley & Sons, Inc., Publication, Chichester, 2013, p. 359.

22. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, pp. 25-27.

23. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 328.

24. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, pp. 27-29.

25. Eric JOHN, *Reassessing Anglo-Saxon England*, Manchester University Press, Manchester, p. 34.

de arhiereu. Mai precis, au existat ocazii în care și-a exercitat lucrarea sacerdotală, fiind chemat de mai multe ori de către Wulfhere, regele Merciei – care avea pentru el o simpatie deosebită – să slujească în această provincie, fără ca prin această slujire să depășească limita râului Humber, granița dintre Mercia și Northumbria²⁶.

În anul 669 a avut loc numirea și hirotonia lui Teodor pentru scaunul arhiepiscopal de la Canterbury. Devenit arhiepiscop de Canterbury, Teodor, un fidel păstrător al tradiției romane, a considerat că hirotonia lui Chad nu a fost una validă²⁷. Episcopul Chad, „după ce a condus Biserica trei ani, s-a retras la mănăstirea din Lestingau, iar Wilfrid a devenit episcop al întregii provincii northumbriene”²⁸. La întoarcerea pe scaunul de York, Wilfrid a găsit eparhia într-o stare deplorabilă, fapt care, aparent, ar ridica semne de întrebare cu privire la formarea și personalitatea lui Chad. Totuși, este puțin probabil ca starea în care a fost găsită eparhia să fi fost cauzată de neglijența pastoral-administrativă a lui Chad. Se pare că smerenia și simplitatea lăcașurilor de cult, care contrasta foarte mult cu ceea ce doreau Wilfrid și cu Teodor, fideli tradiției romane, i-au determinat pe aceștia să invoce o administrație deficitară a eparhiei²⁹.

Între timp, sub păstoria lui Wilfrid, York-ul a devenit principala dioceză din nord³⁰, justificând nedreptatea făcută lui Wilfrid, care a fost îndreptată prin numirea lui acolo ca titular.

Prima măsură pastorală adoptată de Wilfrid odată cu revenirea la York a fost aceea de a restaura lăcașurile de cult, începând cu catedrala din York. Eddius consemnează:

26. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 31; John Henry OVERTON, *The Church in England*, vol. 1, Gardner, Darton & Co., London, 1897, p. 69.

27. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 33; Mrs. Arthur BELL, *Lives and legends of the english bishops and kings, medieval monks, and other later saints...*, p. 22; Eric JOHN, *Reassessing Anglo-Saxon England*, Manchester University Press, Manchester, p. 35.

28. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 328.

29. J. H. OVERTON, *The Church in England...*, p. 69.

30. În vremea lui Teodor, Yorkul era al doilea ca importanță în rândul centrelor ecleziastice, în viziunea acestuia, pentru scaunul mai sus menționat, fiind necesară prezența unui episcop cu o personalitate puternică. Wilfrid era deci potrivit pentru această poziție. Înlocuirea lui Chad cu Wilfrid a fost parte din dorința lui Teodor de a arăta puterea scaunului de Canterbury. J. H. OVERTON, *The Church in England...*, p. 76.

„Mai întâi de toate, el a reînnoit, cu pricepere, acoperișul; a pus geamuri, împiedicând păsările sau ploaia să intre, deși nu a reușit să oprească razele de lumină. A spălat pereții și, așa cum spune Scriptura, i-a făcut mai albi decât zăpada. În plus, el a împodobit interiorul casei lui Dumnezeu și al altarului cu diverse tipuri de vase și mobilier, iar în afara ei a înzestrat bogat biserica cu multe moșii pe care le-a dobândit pentru Dumnezeu, înlăturând astfel sărăcia”³¹.

După moartea regelui Oswy, a urmat la conducerea regatului Egfrid, care a dobândit un mare respect pentru Wilfrid, astfel încât părea că monarhul și episcopul erau la fel de apropiați ca regele Edwin cu Paulinus sau ca regele Oswald cu Aidan³².

Totuși, relația dintre cei doi s-a răcit rapid, din cauza intransigenței și a verticalității lui Wilfrid. Acesta l-a muștrătat pe rege și a influențat-o pe soția acestuia, Etheldreda, să îmbrățișeze viața monahală. Pe rege l-a muștrătat pentru căsătoria cu Ermenburga, deși fosta sa soție era încă în viață. Noua regină, Ermenburga, s-a dovedit a fi pentru Wilfrid un dușman mai periculos decât regele. Când Wilfrid devenise deja persona non-grata în anturajul regelui, Teodor a întreprins, în anul 678, o vizită la York, și cu acordul regelui, dar fără consimțământul lui Wilfrid, a împărțit eparhia³³. Expulzarea lui Wilfrid a fost o consecință firească a acestor evenimente.

Beda se raportează la evenimentul înlăturării de pe scaunul episcopal a lui Wilfrid sugerând, în fapt, mai mult un conflict între rege și episcop, decât între arhiepiscopul de Canterbury și Wilfrid. El amintește următoarele:

„În anul 678 de la întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, care este al optulea al domniei lui Egfrid, în luna august, a apărut o stea, numită cometă, care a continuat timp de trei luni, ridicându-se dimineața și îndepărtându-se seara, fiind ca un stâlp de flacără radiantă. În același an a izbucnit o dispută între regele Egfrid și Wilfrid, care a fost alungat de pe scaunul episcopal, fiind înlocuit de doi episcopi, pentru a conduce peste

31. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 35.

32. Mrs. A. BELL, *Lives and legends of the english bishops and kings, medieval monks, and other later saints...*, p. 23.

33. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People...*, V, 19, p. 328; J. H. OVERTON, *The Church in England...*, p. 79.

națiunea northumbrienilor, și anume Bosa, pentru a prezida peste Deiri; și Eata peste Bernicia. Primul avea reședința în orașul York, cel din urmă în biserica din Hagulstad sau Lindisfarne. Ambii fuseseră promovați până în demnitatea episcopală dintr-un ordin călugăresc. Împreună cu ei, de asemenea, Edhed a fost hirotonit episcop în provincia Lindsey, pe care regele Egfrid tocmai ce o cucerise, după ce l-a învins pe Wulfhere. Acesta a fost primul episcop, numit peste acea provincie. Al doilea a fost Ethelwin, al treilea Edgar, al patrulea Cynebert, care este în prezent. Înainte de Edhed, Sexwulf era episcop al provinciei Mercia și al Angliei de Mijloc, astfel încât, atunci când a fost expulzat de la Lindsey, el a mers în acele provincii. Edhed, Bosa și Eata au fost hirotoniți la York de Arhiepiscopul Teodor, care, de asemenea, la trei ani după plecarea lui Wilfrid, a adăugat doi episcopi numărului lor: Tumbert, în biserica din Hagulstad, Eata în Lindisfarne și Trumwine în provincia picților, care, în acel moment era supusă englezilor. Edhed, revenind de la Lindsey, pentru că Ethelred stăpânea peste acea provincie, a fost pus de el peste biserica Ripon³⁴.

În pofida faptului că Arhiepiscopul Teodor reprezenta aceeași partidă pro-romană, din care făcea parte și Wilfrid, acesta din urmă a văzut în gestul arhierelui de Canterbury un act de nedreptate. În absența unei autorități bisericesti mai înalte pe insulă, Wilfrid s-a hotărât să meargă la Roma pentru a căuta dreptatea. Pe drumul spre Roma, acesta a fost nevoit să facă o escală în Frisia, întâlnindu-se cu regele Aldgist. Beda relatează:

„În timpul domniei lui Egfrid, el a fost dat jos de pe scaunul episcopal, iar alții au fost consacrați episcopi în locul lui. Plănuind să meargă la Roma, să-i ceară ajutor papei, când era pe vapor, vântul a suflat puternic spre vest și a fost dus în Frisia. Acolo a fost primit onorabil de acei oameni barbari și de regele lor Aldgist, cărora le-a predicat despre Hristos și a instruit multe mii de oameni în cuvântul adevărului, spălându-i de urâciunile lor în vasul mântuirii. Astfel, el a început lucrarea Evangheliei, care a fost apoi terminată de Wilbrord. După ce a petrecut iarna acolo cu noii convertiți, a pornit din nou pe drumul său către Roma, unde cauza sa, fiind judecată înaintea Papei Agatho și a mai multor episcopi, a fost, prin consimțământul lor universal, achitat de ceea ce fusese acuzat în țara sa și a fost declarat demn de scaunul său episcopal³⁵.

34. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, IV, 12..., pp. 232-233.

35. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., pp. 328-329.

Înfățișându-se înaintea Papei Agatho, Wilfrid s-a plâns de nedreptatea făcută în insulă. În acest sens, Eddius Stephanus amintește pledoaria lui Wilfrid:

„Eu, Wilfrid, un episcop umil și nedemn al Angliei, am ordonat pornirea inimii mele, prin călăuzirea lui Dumnezeu, către Eminența apostolică, ca spre o fortăreață sau un turn puternic. Mă aștept cu încredere ca în locul de unde știu că regulile și canoanele sacre au pornit la toate bisericile lui Hristos răspândite în întreaga lume, oferite prin predicarea Apostolilor și primite cu deplină receptivitate, judecata asupra mea să fie favorabilă. Nu contest faptul că Eminența Voastră pontificală a luat cunoștință nu numai de cazul pe care l-am arătat în slăbiciunea mea, dar și despre ceea ce V-am declarat față către față. În sprijinul cererii mele, așa cum este scris în documente, am susținut încă de la începutul vizitei mele, fără a face vreo greșală canonică, că, anumiți invadatori ai episcopiei mele, care se prezumă ilegal împotriva legilor și a canoanelor sfinte, la sinodul lui Teodor, Arhiepiscopul de Canterbury și al altor episcopi la de data aceea, reunindu-se cu el, au încercat ca niște tâlhari să îmi fure scaunul pe care, din mila lui Dumnezeu, stăteam de mai mult de zece ani, și să se așeze ei înșiși în același loc; și au preferat să fie episcopi în Biserica mea, împărțindu-o în trei, deși acest lucru nu este canonic. Cum se face atunci că Arhiepiscopul Teodor, cât sunt încă în viață, a trebuit să hirotonească trei episcopi prin propria sa autoritate față de scaun, pe care, deși nevrednic, am stat; și asta fără acordul vreunui episcop și în ciuda umilei mele opoziții. Pentru ascultarea datorată arhiepiscopului voi trece peste această întrebare și nu voi cere un motiv pentru ea; într-adevăr, nu îndrăznesc să-l acuz pentru că a fost trimis acolo de Scaunul Apostolic. Dar chiar dacă a fost lămurit că am fost izgonit de dușmani de la cârma Bisericii asupra căreia, deși nevrednic, stăpâneam, împotriva tuturor canoanelor, fără a fi condamnat pentru niciun delict și fără a fi făcut vreun act nelegiuit pe care legea canonică îl pedepsește, totuși vă pot asigura că nu m-am certat cu nimeni când am fost izgonit de pe fostul meu scaun, nici nu am aprins vreo dispută și nici nu am luat ostentativ o poziție împotriva atacurilor lor; îndată am apelat la Sfântul Scaun pentru ajutor; și fără să fac mai mult decât să protestez semenilor mei și fraților mei episcopi din acele provincii, am plecat. Dacă Eminența voastră Apostolică, împreună cu sfinții episcopi care Vă înconjoară, decide că am fost deposedat, deși nevinovat de vreo vină, accept decizia Voastră cu umil devotament. Dacă totuși voi reveni la fosta mea episcopie, atunci eu voi accepta decizia promulgată de Scaunul Apostolic cu toată inima,

cu condiția ca uzurpatorii să fie dați afară prin decizia Sinodului Vostru din vechiul meu scaun, în care cu nevrednicie, am stat. Dar dacă din nou s-a decis numirea de episcopi în același loc unde eu am stat, Vă rog să dispuneți ca să fie doar persoane cu care să-i pot sluji lui Dumnezeu în unitate; să realizăm cu înțelepciune ca fiecare să cunoască legile stabilite de Biserică și că fiecare poate veghea cu sârguință asupra a ceea ce a fost rânduit pentru el. Deci, dacă ar dori arhiepiscopul și frații mei episcopi să crească numărul de ierarhi, să aleagă astfel de oameni din propriul nostru cler, ca episcopii adunați în sinod să poată decide pe mai departe, pentru ca Biserica să nu fie vătămată din afară, de către străini; căci orice se face fără vreo regulă crește riscul de certuri nepotrivite și nimeni nu va face pace. Sunt sigur că am arătat devotament absolut față de legile apostolice, la a căror dreptate am și alergat, dând orice altceva deoparte cu absolută încredere a inimii³⁶.

În fața întregului sinod, care, în cele din urmă, l-a reabilitat pe Wilfrid, Papa Agatho a spus:

„Am ascultat cu bucurie rugămintea pe care o are episcopul Wilfrid și, deși crede că a fost nevrednic pentru scaunul episcopal, el nu s-a opus rivalilor săi, nici nu a ales să respingă răul cu rău într-o manieră lumească, ci, cu minte smerită, a apelat la ajutorul canonic al binecuvântatului nostru întemeietor, Petru Apostolul. Cu umilă așteptare, el promite să recunoască imediat ceea ce este hotărât pentru el și nici nu contestă opinia noastră. Acceptă concluziile, oricare ar fi acestea, declarând că va fi de acord cu loialitate neclintită față de orice va hotărî prin gura noastră binecuvântatul Apostol Petru, a cărui slujire o împlinim³⁷.

În cadrul aceluiași sinod prezidat de Papa Agatho, în anul 679, Wilfrid a fost invitat să își mărturisească dreapta credință în fața ereziei monotelite. După cum afirmă Beda, ortodoxia lui Wilfrid a fost consemnată și în actele respectivului sinod:

„În același timp, Papa Agatho, care a întrunit un sinod la Roma, de o sută douăzeci și cinci de episcopi, împotriva celor care învățau că a existat doar o voință în Domnul și Mântuitorul nostru, a ordonat ca Wilfrid să fie chemat și așezat printre episcopi, să-și declare propria credință și credința provinciei sau insulei de unde a venit; și fiind găsiți drepti în credința lor, s-a considerat că este necesar să se înregistreze acest lu-

36. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, pp. 61-63.

37. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 65.

cru între actele Sinodului, astfel: «Wilfrid, iubitul lui Dumnezeu, episcop al orașului York, adresându-se Scaunului Apostolic și fiind absolvit de această autoritate pentru orice lucru, indiferent dacă a fost ceva împotriva sa sau nu, a luat locul judecății și, cu o sută douăzeci și cinci de alți episcopi în sinod, a mărturisit credința adevărată și catolică și a scris același lucru în numele părții de nord a Marii Britanii și Irlandei, locuită de englezi și britanici, precum și de scoțieni și picti»³⁸.

Pe drumul de întoarcere, a trecut prin Galia. Beda omite în relatarea sa acest episod, însă de la Eddius aflăm că: „Wilfrid a ajuns la Dagobert, regele francilor, care l-a primit cu amabilitate și cu toate onorurile pe care Wilfrid le avusese cândva”³⁹. După moartea lui Dagobert, Ebroin, următorul rege a încercat să îl omoare pe Wilfrid, însă acesta a scăpat⁴⁰.

La întoarcerea în Northumbria, Wilfrid s-a înfățișat înaintea unui consiliu regal⁴¹. Cei de acolo s-au simțit profund jigniți. Niciodată nu au avut o problemă în a recunoaște scaunul de la Roma, ca fiind unul de întâietate apostolică, dar jurisdicția asupra Bisericii din Anglia presupunea altceva. În același timp ei au fost puși într-o poziție stânjenitoare. Nu au dorit să se rupă de centrul Bisericii Occidentale, mai ales după ce au condamnat Biserica Celtică pentru diferitele derapaje de la creștinătatea romană. Totuși, doreau să mențină o anumită independență. Cel mai simplu a fost să arunce vina asupra lui Wilfrid pentru această situație dificilă, acuzându-l că a obținut această decizie prin mijloace necinstite⁴².

Astfel, în loc să fie reabilitat, Wilfrid a fost trimis la închisoare, unde a rămas aproape un an. A fost eliberat grație mijlocirii prințesei Ebba, sora regelui Oswy, care a reușit acest lucru spunându-i regelui Egfrid și soției sale că au pierdut Raiul pentru nedreptatea făcută cu Wilfrid. Liber, dar privat de toate demnitățile sale, Wilfrid a decis să părăsească Northumbria și s-a refugiat în regatul Sussex, care era încă păgân

38. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 329.

39. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 55.

40. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, p. 69.

41. Henry MAYR-HARTING, *The Coming of Christianity to Anglo-Saxon England*, The Pennsylvania State University Press, University Park, Pennsylvania, 1991, p. 118.

42. J. H. OVERTON, *The Church in England...*, p. 81.

în acea perioadă. Întrucât regele Sussex-ului fusese recent convertit la creștinism de către soția lui, situația i-a fost favorabilă lui Wilfrid, care și-a asumat evanghelizarea regatului.

În anul 686, Egfrid a murit într-o bătălie cu picții⁴³. Regatul Northumbria a intrat, după această bătălie, într-o perioadă de instabilitate⁴⁴. După moartea regelui, Teodor i-a scris lui Aldfrith, noul rege, lui

43. Beda consemnează felul în care a murit Egfrith: „În anul 684 de la întruparea Mântuitorului Iisus Hristos, Egfrid, rege al northumbrienilor, trimițându-l pe Beort, generalul său, cu o armată, în Irlanda, a risipit mișelește acea națiune inofensivă, care a fost întotdeauna prietenoasă cu englezii; căci în furia lor n-au cruțat nici măcar bisericile sau mănăstirile. Cei din acea insulă, în măsura în care au putut, au respins armata cu forță și au cerut ajutorul milostivirii divine, s-au rugat mult, iar pentru că acest blestem nu poate stăpâni împărăția lui Dumnezeu, se crede că aceia care fuseseră blestemați pentru lipsa lor de smerenie au suferit imediat pedeapsa pentru vinovăția lor din mâna răzbunătoare a lui Dumnezeu. Anul următor, același rege a ridicat armata pentru a distruge provincia Picților, împotriva sfaturilor prietenilor săi și mai ales ale lui Cuthbert, de binecuvântată memorie. Dușmanul s-a prefăcut că fuge, iar regele a fost atras în strâmtorile munților inaccesibili și ucis împreună cu cea mai mare parte a armatei sale, pe 20 mai, în cel de-al patruzecilea an al vârstei sale și al cincisprezecelea de domnie. Prietenii lui, așa cum s-a spus, l-au sfătuit să nu se angajeze în acest război. Dar refuzând să-l asculte pe Egbert, înainte cu un an, care l-a sfătuit să nu atace scoțienii, care nu i-au făcut niciun rău, a fost pedepsit pentru păcatul lui, pentru că nu i-a respectat pe cei care au vrut să îi împiedice moartea”. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, IV, 26..., p. 270.

44. „Din acel moment, speranțele și puterea coroanei engleze au început să se clatine. Picții și-au recăpătat propriile terenuri, care fuseseră deținute de englezii și scoțienii care erau în Anglia, și unii dintre britanici și-au recăpătat libertatea lor, de care s-au bucurat aproape patruzeci și șase de ani. Printre numeroșii englezi care, fie au căzut prin sabie, fie au fost făcuți sclavi, fie au scăpat din țara Picților, Trumwine, care fusese episcopul lor, s-a retras împreună cu poporul său în mănăstirea Abercurnig, așezată în țara engleză, dar aproape de brațul mării care desparte pământul englez de cel scoțian. Recomandându-i pe ucenicii săi, oriunde a putut, prietenilor săi din mănăstiri, și-a ales locul de reședință în mănăstirea pe care am menționat-o atât de des, la Streaneshalch. Acolo, timp de mai mulți ani, a dus o viață în austeritate monastică, nu pentru el, ci în beneficiul multora, alături de câțiva din poporul său. Murind acolo, a fost îngropat în biserica Sfântului Apostol Petru, cu onorurile datorate vieții și demnității sale. Fecioara de viță regală, Elfled, cu mama ei, Eanfleda, conducea atunci această mănăstire. Când a venit episcopul, a găsit în el un ajutor extraordinar în conducere și liniște pentru sine”. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, IV, 26..., p. 270.

Æthelred, regele Merciei, și stareței Ælfflæd, de la mănăstirea Whitby, rugându-i să facă demersurile necesare pentru întoarcerea lui Wilfrid înapoi în Northumbria⁴⁵.

După ce a stat timp de mai mulți ani la Sussex⁴⁶, Wilfrid a fost chemat la Londra de către Arhiepiscopul Teodor, care, simțindu-și sfârșitul aproape, avea remușcări pentru nedreptatea făcută în cazul Scaunului de York. Bătrânul arhiepiscop l-a rugat pe Wilfrid să-l ierte și s-a oferit să facă orice i-ar fi stat în putere pentru remedierea situației. Fiind profund mișcat de acest gest, Wilfrid a răspuns că a iertat pe deplin tot și a recunoscut că și el fusese vinovat, rugându-l pe arhiepiscop să nu se mai gândească la trecut. Teodor s-a oferit apoi să-l numească succesor al lui în Scaunul de Canterbury. Wilfrid l-a rugat să i se permită să se întoarcă la vechea eparhie din York. În consecință, ultimul act al Arhiepiscopului Teodor a fost să îi scrie regelui din Northumbria, rugându-l să îl reprimească pe Wilfrid. Rugămintea a fost ascultată și Wilfrid a revenit în scaunul său mai înțelept și mai smerit⁴⁷. Totuși, chiar dacă cei doi s-au împăcat, după moartea lui Teodor a avut loc o nouă reîmpărțire a eparhiei de York, de data aceasta Wilfrid pierzând de sub jurisdicția sa mănăstirea de la Ripon, de care era foarte atașat⁴⁸.

O nouă ceartă cu regele a atras exilarea sa în Mercia, unde, vreme de 11 ani, a fost episcop la Leicester⁴⁹. În jurul anului 700, Wilfrid face din nou apel la Roma, pe scaunul pontifical fiind Papa Serghie I. Acesta trimite problema lui spre rezolvare unui viitor sinod din Britania. Peste doi ani, la Austerfield, s-a ținut un sinod care a judecat cauza lui Wilfrid și care l-a deposedat de toate funcțiile și treptele clericale⁵⁰, iar acesta a trebuit să facă din nou apel la Roma. Beda consemnează acest

45. Malcolm LAMBERT, *Christians and Pagans – The Conversion of Britain from Alban to Bede*, Yale University Press, New Haven and London, 2010, pp. 262-263.

46. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 329; EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, pp. 81-85

47. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, pp. 87-91.

48. J. H. OVERTON, *The Church in England...*, pp. 87-88.

49. EDDIUS STEPHANUS, *The Life of Bishop Wilfrid...*, pp. 91-93.

50. Frank Merry STENTON, *Anglo-Saxon England*, Oxford University Press, Oxford, 1971, p. 143.

episod, oferind detalii și despre sinodul ținut la Roma, care s-a arătat a fi în favoarea cauzei lui Wilfrid:

„La cinci ani după aceasta (după revenirea sa), a fost din nou acuzat de rege și de mai mulți episcopi, fiind din nou expulzat din eparhia sa. Venind la Roma, împreună cu acuzatorii săi, cărora li s-a permis să se apere în fața mai multor episcopi și a Papei Ioan, a fost declarat prin judecata unanimă a tuturor nevinovat, acuzatorii lui aducând acuzații false față de el. Astfel, Papa a scris regilor englezi, Ethelred și Aldfrith, să-l pună înapoi în scaunul episcopal, pentru că fusese acuzat în mod fals.

Absolvirea sa a fost mult influențată de susținerea pe care a avut-o, în fața sinodului, din partea Papei Agatho, de memorie binecuvântată, sinod care fusese ținut când Wilfrid se afla la Roma, și a stat între consiliul episcopilor, așa cum s-a amintit. Atunci, prin ordinul papei, s-au citit înaintea nobilimii și a unui număr mare de popor următoarele: «Wilfrid, iubitorul de Dumnezeu, episcop de York, care și-a prezentat cauza la Scaunul Apostolic și fiind cu această putere curățit...». Acest lucru fiind citit, ascultătorii au fost uimiți, iar cititorul oprindu-se, au început să se întrebe unul pe celălalt, care era episcopul Wilfrid? Atunci Bonifaciu, consilierul Papei și mulți alții care l-au văzut acolo în zilele Papei Agatho, au spus că el era același episcop care a venit mai demult la Roma, pentru a fi judecat de Scaunul Apostolic, fiind acuzat de poporul său. Tot acesta a spus că după ce a ascultat această controversă dintre cele două părți, papa Agatho a arătat că a fost expulzat în mod greșit din episcopia sa, poruncindu-i să stea în consiliul de episcopi pe care-l adunase, ca un om de credință neîngrădită și o minte dreaptă. Acestea fiind auzite, Papa și toți ceilalți au spus că un om de o autoritate atât de mare, care a exercitat funcția episcopală aproape patruzeci de ani, nu ar trebui condamnat, ci, fiind eliberat de toate acuzațiile puse în seama sa, trebuie să se întoarcă acasă cu onoare⁵¹.

Roma i-a dat din nou dreptate lui Wilfrid. Pe drumul de întoarcere de la Roma, acesta s-a îmbolnăvit grav și s-a oprit în localitatea Meaux⁵².

51. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., pp. 329-330.

52. Despre acest episod minunat din viața lui Wilfrid, Beda spune: „Trecând prin Franța, la întoarcerea în Britania, dintr-o dată s-a prăbușit, îmbolnăvindându-se atât de tare, încât nu a mai putut călări, ci transportat în patul lui. Venind astfel în orașul Meaux, în Franța, a stat patru zile și patru nopți, ca și cum ar fi murit și numai prin respirația slabă a arătat că are viață în el. În a cincea zi, dimineața, când s-a trezit

La scurt timp după întoarcerea lui Wilfrid în insula Britanică, regele Aldfrith a murit. Lui i-a urmat Eadwulf, care a domnit doar câteva luni și care, deși era prieten al episcopului, nu l-a lăsat să intre în Northumbria. După el, a urcat pe tronul Northumbriei Osred, căruia Wilfrid i-a fost îndrumător⁵³. În anul 706, după Sinodul de la Nidd, i-a fost permis să revină în Northumbria, dar nu ca episcop de York, ci ca episcop de Hexham, având sub jurisdicția sa inclusiv mănăstirea de la Ripon, de care era atașat. Pe 12 octombrie 710, Wilfrid a trecut la cele veșnice, în regatul Mercia, la Oundle. A fost îngropat în biserica din mănăstirea fondată de el, la Ripon⁵⁴, rămășițele fiind aduse ulterior la Canterbury, în secolul al X-lea⁵⁵.

După moarte, Wilfrid a fost cinstit ca sfânt, cu data de cinstire 1 august. Conform mărturiilor, i-au fost închinete nu mai puțin de patruzeci de biserici în nordul Angliei. El încă este cinstit la mănăstirea Ripon, unde este reprezentat ca mergând pe o plajă, cu o navă eșuată în depărtare, aluzie la naufragiul său pe coasta din Sussex. În anumite

dintr-un somn ca de mort, fiind așezat în pat, a deschis ochii și a văzut frații cântând și plângând despre el. Mai apoi a oftat și a întrebat unde era Acca, preotul? Acest om, fiind chemat, după ce a intrat imediat și l-a văzut astfel recuperat, a îngenuncheat și a mulțumit lui Dumnezeu, cu toți frații prezenți acolo. Mai pe urmă când s-au așezat și au început să vorbească despre judecățile cerești, episcopul a ordonat ca restul să iasă pentru o oră și a vorbit preotului Acca, în acest fel: «Am avut o vedenie tulburătoare, pe care te rog să o ascuți și să o ții secretă, până când voi ști cum îi va plăcea lui Dumnezeu să mă ia la El. Stătea lângă mine o anumită persoană, deosebită pentru hainele sale albe, spunându-mi că este Mihail Arhanghelul și că: „Eu sunt trimis să te scap de moarte; căci Domnul ți-a dat viața, prin rugăciunile și lacrimile ucenicilor tăi și mijlocirea mamei sale binecuvântată Maria, de feciorie veșnică. De aceea îți spun că acum te vei recupera din această boală, dar fii gata, căci mă voi întoarce să te vizitez peste patru ani. Când vei intra în țara ta vei recupera majoritatea bunurilor care au fost luate de la tine și îți vei încheia zilele în pace perfectă.“». În consecință, episcopul s-a vindecat, s-au bucurat împreună cu toți oamenii și mulțumind lui Dumnezeu, a plecat mai departe în călătoria sa și a ajuns în Britania“. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., pp. 330-331.

53. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 332.

54. „Prin slujirea fraților, a fost dus la prima mănăstire din Ripon și îngropat în biserica Sfântului Apostol Petru, aproape de capătul sudic al altarului“. BEDE, *The Ecclesiastical History of the English People*, V, 19..., p. 332.

55. Mrs. A. BELL, *Lives and legends of the english bishops and kings, medieval monks, and other later saints...*, p. 27.

gravuri vechi este reprezentat în fața unui turn ruinat, această imagine aducând aminte de împărțirea eparhiei sale. Mai apare în Catedrala din Chichester ca primind mănăstirea Selsey de la Ceadwalla, iar într-o veche carte de rugăciuni, este reprezentat aducând la viață un copil mort, pe care îl botează⁵⁶.

56. Mrs. A. BELL, *Lives and legends of the english bishops and kings, medieval monks, and other later saints...*, p. 27.